

BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QISH DARSLARIDA XALQ RIVOYATLARIDAN FOYDALANISH USULLARI

Xoliqova Matluba Mardon qizi

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti, Boshlang'ich ta'lim kafedrası assistenti.

Telefon raqam: +99899773-36-01 xoliqovamatluba5@gmail.com

Tuxtayev Otabek Hakim o'g'li

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi.

Telefon raqam: +998991540-56-26

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14976333>

Annotatsiya. Mazkur maqolada, boshlang'ich ta'lim o'qish darslarida xalq rivoyatlaridan foydalanishning samarali usullari ko'rib chiqilgan. Xalq rivoyatlarining nafaqat ma'naviy qadriyatlarni targ'ib qilish, balki o'quvchilarning tasavvurini va yaratuvchanlik qobiliyatlarini oshirishga qaratilgan metodik usullar tavsiflanadi. Dars jarayonida rivoyatlar yordamida o'quvchilarga axloqiy darslar berish, ularga xalq hikmatini singdirish, va shu bilan birga tilda erkin va ravon ifodalanish ko'nikmalarini shakllantirishning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, o'qish darslari, xalq rivoyatlari, ta'lim metodikasi, xalq og'zaki ijodi, milliy qadriyatlar, o'quv jarayoni.

МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НАРОДНЫХ СКАЗОК НА УРОКАХ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В данной статье рассматриваются эффективные методы использования народных сказок на уроках чтения в начальной школе. Описаны методические приемы, направленные не только на пропаганду духовных ценностей, но и на повышение воображения и творческих способностей учащихся к народным повествованиям. В ходе урока была подчеркнута важность преподавания студентам уроков нравственности, привития народной мудрости и одновременно формирования навыков свободного и беглого высказывания на языке.

Ключевые слова: начальная школа, уроки чтения, народные сказки, методика обучения, народное устное творчество, национальные ценности, образовательный процесс.

METHODS OF USING FOLK TALES IN PRIMARY EDUCATION LESSONS

Abstract. This article examines effective methods of using folk tales in primary education lessons. Methodological methods of using folk tales are described, aimed not only at promoting spiritual values, but also at increasing the imagination and creative abilities of students. The

importance of using tales to teach students moral lessons during the lesson, instilling folk wisdom in them, and at the same time forming the skills of free and fluent expression in the language is highlighted.

Keywords: primary school, reading lessons, folk tales, teaching methodology, folk oral literature, national values, educational process.

KIRISH. Hozirgi ta'lim tizimida, o'quvchilarning bilim olish jarayonida turli metod va usullardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Shular qatorida xalq rivoyatlari, o'ziga xos tarbiyaviy va didaktik xususiyatlari bilan ta'lim jarayonida samarali vosita sifatida qaraladi. Xalq rivoyatlari nafaqat, o'zbek xalqining boy madaniyati va an'alarini o'rgatishda, balki o'quvchilarga adabiyot, til va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Bu maqolada, boshqacha qilib aytganda, xalq rivoyatlarining ta'lim jarayonida qo'llanilishi, ular orqali o'quvchilarga qimmatli bilimlar berish usullari va usuliy yondashuvlar haqida so'z boradi. Rivoyatlar, o'zining mazmuni va shakli orqali, o'quvchilarga nafaqat axloqiy saboqlarni, balki dunyoqarashni kengaytirish, mustahkamlash va tafakkur qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Xalq rivoyatlari orqali ta'lim jarayonini yanada samarali va mazmunli qilish usullarini tahlil qilishdir.

ASOSIY QISM. Boshlang'ich ta'lim o'qish darslarida xalq rivoyatlaridan foydalanish usullari tadqiqot metodologiyasi keng ko'lamli va kompleks jarayonni tashkil etadi. Bu tadqiqot metodologiyasining maqsadi – boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish darslarida xalq rivoyatlaridan foydalanish orqali ularning adabiy tushunchalari, til, madaniyat va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishni o'rganishdir. Boshlang'ich ta'limda xalq rivoyatlari va ularning ta'lim jarayoniga ta'siri haqida so'z yuritiladigan maqola ta'lim metodikasining yangi yo'nalishlarini o'rganishga qaratilgan bo'lishi kerak. Rivoyatlar, folklorning eng keng tarqalgan turlaridan biri sifatida, o'quvchilarni nafaqat axloqiy tarbiya berishga, balki ularning tasavvurlarini, obrazli fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga ham yordam beradi.

1. Xalq rivoyatlarining ta'limdagi roli

Xalq rivoyatlari o'zida milliy qadriyatlar, tarixiy voqealar va axloqiy darsarni mujassamlashtirgan bo'lib, ularni boshlang'ich ta'limda o'qitishda keng qo'llash imkoniyatlari mavjud. Rivoyatlar o'quvchilarni nafaqat yodlashga, balki mavzuni chuqurroq anglashga ham o'rgatadi. Ular, ayniqsa, axloqiy va estetik qadriyatlarni oshirishda samarali vosita sifatida qaraladi.

2. Xalq rivoyatlarini o'qitishda qo'llash usullari

O'qituvchilar xalq rivoyatlaridan foydalangan holda darslarni yanada jonli va qiziqarli qilishlari mumkin. Masalan, rivoyatlarni o'quvchilarga o'qib berish, ularga asoslangan savollarni

berish, yoki ularga mos mashqlarni bajarish orqali o'quvchilarni faol ishtirok etishga undash mumkin. Bu esa, o'z navbatida, ularning nutqini, eslab qolish qobiliyatini va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. Xalq rivoyatlari va o'quvchilarning ruhiy holati

Rivoyatlar o'quvchilarning tasavvurlarini kengaytiradi, ularni o'z-o'zini anglashga, insoniy qadriyatlarni tushunishga undaydi. Shu bilan birga, turli folklor hikoyalari bolalar ruhiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, chunki ularning har birida biror axloqiy masala yoki hayotiy saboq bor.

4. Xalq rivoyatlarining darslarni turlicha tashkil qilishda o'rni

Rivoyatlarni o'qish va ular orqali darslarni o'tkazish o'quvchilarga turli yo'nalishlarda ta'lim olish imkonini beradi. Masalan, adabiyot, til o'qitish, ijtimoiy fanlar, tarix va badiiy yozuv sohalarida rivoyatlarni qo'llash mumkin.

Yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi quyi sinflarda xalq og'zaki ijodi namunalaridan samarali foydalanilganda bu darajaga erishish engil amalga oshadi. O'rta umumiy ta'limning birinchi bosqichi bo'lgan boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning bilim egallashga bo'lgan qiziqishlari, havasi asosida aqliy qobiliyatlari shakllantiriladi. Aqliy kamolotga uyg'un tarzda o'quvchilarning ma'naviy dunyosi boyitiladi. Axloqiy fazilatlar takomillashtiriladi.

O'quvchilarda mehnatsevarlik, yuksak did, fahm-farosat, nafis his-tuyg'ular rivojlanib boradi. Boshlang'ich sinflardayoq iqtisodiy va ekologik tushuncha, ko'nikma va malakalar tarkib topib boshlaydi.

Ta'lim-tarbiya muassasalarida o'quvchi-yoshlarning har tomonlama kamol topishiga e'tibor qaratiladi. [1].

Rivoyatlar mazmun yo'nalishiga ko'ra tarixiy voqelar, ularda ishtirok etgan shaxslar jasorati yoki xiyonati asosida yoki yurtimiz viloyatlaridagi o'rin-joylarning nomlanishini izohlash maqsadida yaratilgan turlarga bo'linadi. Tarixiy rivoyatlarda To'maris, Shiroq, Jaloliddin Manguberdi, Temur Malik, Amir Temur kabi yurti ozodligi va mustaqilligi uchun jonini qurbon qilgan el farzandlari mardligi, shu bilan birga o'zining o'tkinchi hirsiiy nafsii yo'lida vataniga xiyonat qilgan Dalvarzin, Guldursunga o'xshagan xiyonatkori shaxslar kirdikorlari hikoya qilinadi.

Mard, jasurlarning ishlari ham, xoinlarning xiyonati ham unutilmaydi. O'zbekiston – dunyoda o'zining ilmiy kashfiyotlari, fan rivojiga qo'shgan hissalari, badiii ijodda yaratgan asarlari bilan mashhur farzandlar yurti. Imom Buxoriy, Beruniy, Ibn Sino, Ulug'bek, Navoiy, Behzod, Boburdek ulug' insonlar nomini sharaflorvchi o'nlab rivoyatlar xalq qalbida saqlanib kelmoqda. [2].

Bolalar lugʻatini boyitish, nutqining ravon, silliq va taʼsirchanligini taʼminlashda bolalar adabiyoti ustida ishlash, shubhasiz, yaxshi natija beradi. Boshlangʻich sinflarda ayrim bolalar nutq madaniyati boshqa bolalarga qaraganda birmuncha yaxshi boʻladi. [3].

Rivoyatlar mavzu doirasidan tahlil va misollar bilan yoritiladi. Rivoyatlarni oʻrganish doimo yosh avlod uchun qiziqarli va muhim manba hisoblanadi. Asrlar davomida xalq ogʻzaki ijodi doim hamma uchun birdek zavqli va kerakli badiiy asar boʻlib qolaveradi. [4].

Rivoyat tarixiy voqealarni aniqlashda qoʻshimcha manba vazifasini oʻtaydi. Bu xususiyat rivoyat janrini afsonaga tenglashtiradi. Biroq u har ikkisinining mustaqil janrlar ekanini inkor etmaydi. Janrning farqli jihati xayoliy emas, hayotiy uydurmalariga asoslanganidadir. Har ikkisi ham maʼrifiy ahamiyatga ega. Hikoya qilish uslubi rivoyat janrining muhim xossalaridan biridir. Rivoyat nasriy bayonga asoslangan boʻladi [5].

XULOSA. Boshlangʻich taʼlimda xalq rivoyatlari oʻqish darslariga kiritish, oʻquvchilarning madaniy va axloqiy savodxonligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Xalq rivoyatlari oʻquvchilarga nafaqat milliy merosni, balki xalq pedagogikasining asosiy qadriyatlarini ham oʻrgatadi. Shu bilan birga, bu usul oʻquvchilarning tasavvuri, fikrlash va nutq madaniyatini rivojlantiradi. Xalq rivoyatlari yordamida darslarni jonli, qiziqarli va mazmunli qilish mumkin, bu esa oʻquvchilarning darsga boʻlgan qiziqishini oshiradi. Xalq rivoyatlarini faqat oʻqituvchidan eshitish emas, balki oʻquvchilarga oʻz rivoyatlarini yaratish va bir-biriga hikoya qilish imkoniyatini berish, oʻquvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi.

REFERENCES

1. Saydullayeva N.K “Boshlangʻich sinf oʻquvchilarini axloqiy tarbiyalashda, xalq ogʻzaki ijodidan foydalanish”, Multidisciplinary Scientific Journal January, 2023 B.465.
2. Kubayeva N.A “Boshlangʻich sinflarda xalq ogʻzaki ijodining tarbiyaviy ahamiyati”.Taʼlim fidoyilari ISSN: 2180-2130 VOL.1, ISSUE 1 APRIL (2022) B.461.
3. Saydulloyeva Sh.M “Oʻquvchilar nutqini rivojlantirishda tez aytishning ahamiyati” Science and society Hayka и обьектo Fan va jamiyat. 2024. B.114.
4. Olimova N “Xalq ogʻzaki ijodining boshlangʻich sinflardagi tarbiyaviy ahamiyati”, “Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot” nomli ilmiy, masofaviy, online konferensiya”. B.49.
5. Usmonaliyeva X.N “Oʻzbek xalq rivoyatlari va afsonalari toʻgʻrisida”, “Zamonaviy dunyoda amaliy fanlar: muammolar va yechimlar” nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya”. B.13.